

Morten Pilegaard

Dansk-engelsk medicinsk ordbog Generering af fagsprogsordbog fra glosekartotek

Abstract

A status report on the transformation of an idiosyncratic word list into a special-purpose dictionary is given. Pending the inclusion of additional lemmas and a modification of entry design that challenges the current trend in special-purpose dictionaries, the work will result in the first Danish-English medical dictionary.

1. Materiale

Et idiosynkratisk dansk-engelsk glossar med ca. 60.000 medicinske tekstord lavet af afdøde translatør Anders Rousing er blevet redigeret, systematiseret og suppleret samt overført til EDB med støtte fra Statens Humanistiske Forskningsråd, Statens Lægevidenskabelige Forskningsråd og Egmont H. Petersens Fond. Materialet foreligger nu efter første redigering som database med ca. 135.000 medicinske tekstord. Der er lavet en foreløbig sammenskrævet og uredigeret udskrift af databasen, hvor eksempelvis dansk-engelske poster har formen:

lår, (cf. femur) thigh

lårben, (cf. femur 1) femur (NA) (def./eks. the femur is a) the bone that extends from the pelvis to the knee; also called femoral bone or thigh bone; b) the proximal portion of the lower member of the body, situated between the pelvis and the knee); NB plural of femur: femurs (AmE), femora (BrE) 2) femoral bone 3) thigh bone

lårbens, -hals (cf. collum femoris 1) collum femoris (NA) (def./eks. the collum femoris is the heavy column of bone connecting the head of the femur, also called the neck of femur or femoral neck; medial fracture of the collum femoris 2) neck of femur 3) femoral neck, -hoved (cf. caput femoris) 1) caput femoris (NA) (def./eks. the caput femoris is the proximal end of the femur, also called head of femur or femoral head 2) head of femur 3) femoral head

makroskopisk (cf. blotte øje) 1) gross (def./eks. the liver grossly appeared to the surgeon to be normal; autopsy showed no gross or microscopic evidence of residual cancer) 2) macroscopic

åbning (cf. anastomose, fenestra, foramen, meatus, orificium, os, ostium) 1) anastomosis (def./eks. anastomosis is a communication between two vessels by collateral canals or an opening created e.g. by surgical means between two distinct spaces or organs, e.g. rectal anastomosis, 2) fenestra (NA) (def./eks. fenestra is a general term for an opening or open area which has a window-like appearance; the fenestra was covered by a membrane; 7) orificium (def./eks....an orificium, also called ostium, is the entrance or outlet of any cavity or tube 8) orifice, ... 10) ostium (NA) (def./eks. ostium is an opening into a tubular organ or between two distinct cavities, synonymous with orificium, orifice and opening

ostium (cf. åbning) 1) ostium (NA) 2) orificium 3) orifice 4) opening cardiacum (cf. mavemunden) 1) ostium cardiacum (NA) 2) cardiac opening, urethrae externum femininae (cf. urinrør) 1) ostium urethrae externum femininae 2) orificium urethrae externum muliebris .....etc.

Ordlestens målgruppe er afgrænset til medicinstuderende samt læger i praksis og forskning.

2. Status

Udgangspunktet, et personligt glossar, der skulle bevares som sådant, ressource- og tidsmæssige begrænsninger og andre forhold har nødvendiggjort kompromisser, der er redegjort for i rapport til bevillingsgivere.

Lemmalisten, der indeholder ca. 10.800 dansk-engelske og 15.000 engelsk-danske opslagsord, dækker ikke alle den medicinske terminologis områder, og indenfor de medtagne områder er terminologien ikke fuldstændig. Kompetente informanter vurderer, at den nuværende udskrift er et værdifuldt redskab for en målgruppe, der beskæftiger sig med medicinsk dokumentation bl.a. på grund af de tilføjede definatoriske eksempler, synonymer og henvisninger, og at den er et glimrende udgangspunkt for en dansk-engelsk medicinsk ordbog.

Det skal endvidere nævnes, at lemmalisten er begrænset fordi det ikke er muligt at inkludere terminologien på samtlige de niveauer, hvorpå medicinsk kommunikation foregår. Der kan således skelnes mellem mindst fire vertikale niveauer: videnskabeligt, populær-

videnskabeligt, i klinikken og mellem behandler og patient. Yderligere er medicinsk sprog kendetegnet ved en eksponentiel termeskala-tion på grund af arten og farten af forskning indenfor de enkelte specialer, interdisciplinært og på andre områder, med stor relevans for medicin (kemi, fysik m.v.).

Den foreliggende database er blevet fortløbende redigeret i en enkelt proces og uden opfølgende redigering af den sammenskrævede og udprintede database.

Udskriften fremstår som en mellemting mellem en ordliste og en ordbog. Leksikografisk bør materialet forbedres og gøres mere brugervenligt.

3. Perspektiver

Der er på Handelshøjskolen i Århus tidligere blevet udarbejdet fagsprogsordbøger, og siden 1987 er der blevet skabt et særdeles gunstigt miljø for leksikografisk/leksikologisk forskning. Der foregår således en intensiv metaleksikal forskning på stedet, og flere fagsprogsordbøger er under planlægning. På baggrund heraf er det besluttet at foretage en videre leksikografisk og terminologisk bearbejdning af det foreliggende materiale med henblik på udgivelse af en første dansk-engelsk medicinsk ordbog.

Det videre forløb vil udelukkende koncentrere sig om en dansk-engelsk medicinsk ordbog med samme målgruppe som for ordlisten. Behovet for en engelsk-dansk udgave skønnes at være ubetydeligt.

3.1. Leksikografisk redigering

Ordbogsposternes opstilling ændres efter principper, der gør materialet mere brugervenligt. Under genredigeringen indsættes yderligere information angående udtale, grammatisk kategori, uregelmæssig pluralisform og eventuelle antonymer. Der anvendes følgende symboler og skrift, der til dels tager sit udgangspunkt i Bergeholtz 1988:

Skrift:

Fed skrift anvendes ved lemma og ækivalent symboler. Kursiv anvendes ved angivelse af grammatisk og morfologisk information, hvor forkortelser og betegnelser er de almindeligt kendte. Ellers anvendes ikke-fremhævet standardskrift.

Symboler:

Betoning markeres ved et stærkt forenklet system, hvor understregning angiver kort betonet vokal. Sekundær betoning vises ikke.

- : Definition angives ved kolon efter ækvivalent term
- n Polysemiske ækvivalente termers betydning og homonyme lemmer adskilles ved talangivelse
- Δ Kollokationer og eksempler markeres med trekant
- = Danske synonymymer og/eller latinske betegnelser angives med lighedstegn
- ≠ Antonymymer angives med forskellighedstegn
- > Henvisning til andet opslagsord

Eksempler på opstilling gives nedenfor:

- lår** n thigh n
- > femur
- lårben** n femur 1 n NA <pl UK -ora>: the femur is the bone that extends from the pelvis to the knee, femoral bone, thigh bone
- = femur
- 2 the femur is the proximal portion of the lower member of the body situated between the pelvis and the knee
- > lår
- lårbenshals** collum femoris NA: the collum femoris is the heavy column of bone connecting the head of the femur, neck of femur, femoral neck
- Δ medial fracture of the collum femoris
- = collum femoris
- lårbenshoved** caput femoris NA: the caput femoris is the proximal end of the femur, head of femur, femoral head
- = caput femoris
- makroskopisk** adj gross adj : visible with the unaided eye or without the microscope, macroscopic adj
- Δ autopsy showed no gross or microscopic evidence of residual cancer
- ≠ mikroskopisk
- > blotte øje
- åbning** n anastomosis n <pl -ses>: anastomosis is a communication between two vessels by collateral canals or an opening created, e.g. by surgical means between two

- distinct spaces or organs
- > anastomose
- fenestra** n NA <pl -ae>: fenestra is a general term for an opening or open area which has a window-like appearance
- Δ the fenestra was covered by a membrane
- > fenestra
- orificium** n <pl -ia>: orificium is the entrance or outlet of any cavity or tube, ostium n NA
- = ostium
- > orificium
- ostium** n NA <pl -tia>: ostium is an opening into a tubular organ or between two distinct cavities, orificium n, orifice n, opening n
- = orificium
- > ostium
- ostium** n ostium n NA <pl -tia>
- Δ ostium aortae, i.e. an opening between the left ventricle and the aorta, was closed, orificium, orifice, opening
- = orificium
- > åbning
- ostium cardiacum** ostium cardiacum NA, cardiac opening
- = mavemunden
- ostium urethrae externum** feminae urethrae externum feminae NA, external orifice of female urethra, orificium urethrae externum muliebris
- > urinrør

3.2. Terminologisk redigering og supplering

Lemmalisten vil fortsat give et begrænset udsnit af den medicinske terminologi. Dels af ovennævnte grunde, og dels fordi ordboogens formål er at tjene et sprogpå sig selv og ikke sprogreceptivt formål. En supplering vil primært ske indenfor de allerede repræsenterede områder, således at der her bliver en ensartet terminologisk bredde og dybde.

Lemmalisten suppleres med de i medicinsk terminologi hyppigt forekomne affixer og ordstammer, hvis betydningssindhold i alt væsentligt er fastlagt. Affixer og ordstammer ordnes områdevis og opføres som appendix til ordbogen. Nedenfor gives et eksempel på område-ordnede suffixer, der angiver noget med operation:

- **centese(is)** suf **-centesis**: puncture, aspiration; a pricking
  - Δ thoracentesis is a puncture of the chest for aspiration of fluid
  - Δ abdominocentesis is a puncture of the abdominal cavity
- **clase(is)** suf **-clasis**: destruction, breakage
  - Δ osteoclasis is the fracture of a long bone without resort to open operation, for the purpose of correcting deformity
- **dese(is)** suf **-desis**: fusion, stabilization, ligation, "binding"
  - Δ arthrodesis ...
- **ectomi** suf **-ectomy**: excision, removal, a cutting out
  - Δ appendectomy ....

etc.

Der foretages tillige en opfølgende redigering m.h.p. rettelse af de fejl, der er opstået som følge af den anvendte arbejds- og udprintingsprocedure, jfr. ovenfor.

Efter udgivelse af første udgave af ordbogen med den nuværende termprofil forbedret som anvist ovenfor foretages en systematisk terminologisk suppleret af materialet på basis af en forudgående opstilling af de begrebssystemer og -områder, der ønskes repræsenteret.

Litteratur

Bergenholtz, Henning (1989): Leksikographische Instruktionen: Plan und Ausarbeitung eines madagassisch-deutschen Wörterbuchs, i: *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationswissenschaft* (1 trykken)